

ДЕЈАНА М. ВУКЧЕВИЋ*
Институт за политичке студије
Београд

УДК 316.61:316.35(4)
Монографска студија
Примљен: 12.02.2015
Одобрен: 22.02.2015

ЕФЕКТИ СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ НА ПРИМЕРУ ЕВРОПСКЕ АГЕНЦИЈЕ ЗА ОДБРАНУ**

Сажетак: У овом раду, разматраће се деловање Европске агенције за одбрану кроз призму социјализације, као процеса који услед интеракције између држава чланица постепено доводи до приближавања националних интереса и промене у понашању држава чланица. Аутор заступа становиште да процес социјализације у оквиру Агенције усмерава сарадњу држава у интегративном духу, а не у духу искључиво међувладине сарадње. Рад ће бити подељен у два дела. У првом делу, аутор се бави еволуцијом сарадње држава чланица ЕУ у области наоружања, која је условила и образовање Европске агенције за одбрану и њено правно утемељење у Лисабонском уговору. У другом делу рада, аутор настоји да покаже у којој мери је процес социјализације довео до образовања нових правила када је реч о Европској агенцији за одбрану. Аутор закључује да су правила и норме које је Агенција установила од оснивања, иако необавезујућег карактера, а са циљем веће координације и кохезије на пољу одбране, усмерила сарадњу држава чланица у интегративном духу, а не, као до тада, у духу искључиво међувладине сарадње.

Кључне речи: социјализација, Европска агенција за одбрану, европске интеграције, институционални капацитети.

Увод

У својој књизи *The Rise of European Cooperation* амерички теоретичар неореализма Сет Џонс (Seth Jones) наводи да је европска сарадња у области наоружања настала као последица доминантне улоге САД-а у овој области. У униполарном систему, Европска унија, предвођена Француском, Великом Британијом и Немачком, развила је сарадњу у области наоружања како би смањила ослањање на САД и повећала своју економску и војну моћ (Jones 2007: 160). Аутор наводи да је структурално померање од биполарном ка униполарном

---

* dvukcevic@yahoo.fr

** Рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009 Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

систему довело до промене у понашању европских држава, јер су, у одсуству совјетске претње, државе чланице ЕУ постале забринуте за доминацију САД-а на тржишту наоружања, што је условило и њихову ближу сарадњу. Слично мишљење налазимо и код Стенлија Хофмана (Stanley Hoffmann), који сматра да је основни разлог настанка и развоја европске безбедносне и одбрамбене политике ЕУ тежња Француске и Велике Британије да максимизују моћ, тј. утицај на међународној сцени (Hoffmann 2000: 193). За разлику од неореализма, либерална теорија међувладиних односа сматра да је сарадња држава чланица у области наоружања последица економских интереса, резултат притисака од стране домаћих актера, нарочито предузећа задужених за производњу војне опреме, који желе да повећају профит. Социјални конструктивизам, пак, сматра да су образовање Европске агенције за одбрану и сарадња држава у области наоружања настали као последица конвергенције националних интереса који ће постати заједнички интереси и довести до европског идентитета кроз процес социјализације. У овом раду, аутор ће разматрати деловање Европске агенције за одбрану са конструктивистичког становишта, сматрајући да процес социјализације међу државама учесницама усмерава сарадњу држава у оквиру Агенције у интегративном духу, а не у духу искључиво међувладине сарадње. Социјализација се у овом раду сагледава као процес интеракције између чланова одређене групе, која условљава усвајање одређених начина понашања. У процесу социјализације, актери који су се понашали рационално у складу са њиховим калкулацијама о очекиваним последицама (логика последица), услед интеракције мењају понашање и почињу да се понашају прикладно, тј. њихово понашање засновано је на прикладној акцији (логика прикладности). Аутор је рад поделио на два дела. У првом делу рада, разматра се развој сарадње држава чланица ЕУ у области наоружања, које је условило образовање Европске агенције за одбрану и њено правно утемељење у Лисабонском уговору. У другом делу рада, аутор настоји да укаже на процес социјализације у оквиру Европске агенције за одбрану, који је довео до образовања нових норми, и условио прикладно понашање држава чланица ЕУ. Закључује се да правила и норме које је Агенција установила са циљем веће координације и кохезије на пољу сарадње у области наоружања усмеравају сарадњу држава у интегративном духу, а не, као до тада, у духу искључиво међувладине сарадње.

Сарадња држава чланица ЕУ у области наоружања и образовање Европске агенције за одбрану

Сарадња држава чланица ЕУ у области наоружања подразумева, пре свега, хармонизацију војне опреме, у циљу постизања међуоперативности и комплементарности средстава у једној мултинационалној војној операцији. Исто тако, координација политика снадбевања оружјем држава чланица битан је сегмент ове сарадње, јер је неопходно смањити број програма и непотребно дуплирање трошкова у области производње војне опреме. Сви ови аспекти

сарадње усмерени су на отварање националних тржишта, што је предуслов за заједничку производњу војне опреме. А сâм развој ка једној заједничкој политици зависи, пре свега, од степена хармонизације националних политика. Заједничка политика у области наоружања подразумева квалитативни скок у сарадњи држава чланица, који би укључивао заједничка правила, заједничке процедуре, куповину и заједничко управљање стратешким капацитетима. Да ли образовање Европске агенције за одбрану представља тај квалитативни скок, револуционарни помак у развоју заједничке политике наоружања држава чланица, или се, као и до сада, ради о политици „малих корака“?

Основна одлика сарадње држава чланица ЕУ у области наоружања је да се та сарадња дуго година одвијала изван институционалног оквира ЕУ. Државе чланице су обично сарађивале у међународним организацијама, или *ad hoc* инстанцама. Основни разлог овог „заобилажења“ институционалног оквира ЕУ лежи у специфичности сектора наоружања, као једног од основних елемената одбрамбене политике једне земље: свака држава настоји да поседује независност одлучивања у области наоружања, те се на сваки облик сарадње у области наоружања у оквиру ЕУ гледало као на могућност губљења независности. Са оснивањем Европске агенције за одбрану, ова сарадња почиње да се остварује и у оквиру институционалног система ЕУ, што је од великог значаја за будући развој безбедносне и одбрамбене политике ЕУ.

Проблем сарадње држава чланица у области наоружања датира још од периода Хладног рата. Подсетимо се да је ова сарадња била предвиђена чланом 101 Уговора о Европској одбрамбеној заједници из 1952. године, који је предвиђао да Комесаријат, као главни орган Заједнице, у консултацији са владама држава чланица, припрема заједничке програме у области наоружања, опреме и инфраструктуре европских одбрамбених снага, у циљу поједностављивања и стандардизације наоружања и опреме. Овим уговором била је забрањена производња наоружања у државама чланицама без одобрења Комесаријата. Након неуспеха пројекта о Европској одбрамбеној заједници, покренута је нова иницијатива у оквиру Западноевропске уније (ЗЕУ), која је предвиђала сарадњу држава у овој области кроз активности Сталног комитета за наоружање, основаног у оквиру ЗЕУ 1955. године, са циљем да побољша консултације и сарадњу држава у области наоружања кроз проналажење заједничких решења. Иако је ова сарадња била амбициозно замишљена, њена реализација била је тешко остварљива из неколико разлога. Наиме, Стални комитет за наоружање није успео временом да се наметне као оквир за истинску сарадњу држава, јер је његова ефикасност, као међувладиног органа, зависила од воље држава чланица да спроведу заједничку политику у области наоружања. Та воља је изостала, и улога овог органа била је сведена на форум за размену информација које су се тичале војне опреме. У основи образовања овог органа била су два опречна предлога. С једне стране, Француска је заговарала оснивање Европске агенције за наоружање наднационалног карактера, која би била задужена за стандардизацију наоружања, расподелу програма, контролу производње, координацију истраживања и улагања. С друге стране, Велика Британија се противила образовању наднационалне заједнице у области нао-

ружања, и предлагала је стварање једног комитета за наоружање, који би имао за циљ да омогући напредак у области стандардизације наоружања и заједничке производње, кроз закључење различитих уговора (Imbert 1968: 55).

Након завршетка Хладног рата, покренуте су две иницијативе у оквиру Западноевропске уније са циљем јачања сарадње држава области наоружања: једна се односила на стварање Западноевропске групе за наоружање, а друга се тицала образовања Западноевропске организације за наоружање. Од самог оснивања, контрола у области наоружања била је једна од основних функција Западноевропске уније. Отуда не чуди што су две наведене иницијативе покренуте у оквиру ове организације. Западноевропска група за наоружање требала је да допринесе дијалогу и трагању за заједничким позицијама међу државама у три области: хармонизацији оперативних потреба и развоју програма за снабдевање наоружања, јачању технологије и развоја и отварању европских тржишта наоружања за конкуренцију и одржавање индустријске и технолошке базе наоружања. Што се тиче Западноевропске организације за наоружање, њен циљ је био да допринесе јачању европске војне индустријске базе и стварању европског тржишта војне опреме. Ради се о првој европској инстанци у области наоружања која је поседовала међународноправни субјективитет. Осим иницијатива предузетих у оквиру Западноевропске уније, државе чланице ЕУ које су представљале најзначајније произвођаче оружја настојале су да међусобно хармонизују војне потребе и да олакшају реструктурирање својих индустрија. У том циљу, образована је Организација за сарадњу у области наоружања, са циљем координације и реализације програма из области наоружања, како би се побољшала ефикасност вођења програма. Такође, Организација је требала да буде задужена и за друге активности, као што су израда техничких спецификација за развој војне опреме, координација и планирање активности истраживања, координација националних одлука везаних за развој индустријске и технолошке базе наоружања.

Када је реч о иницијативама у оквиру ЕЗ/ЕУ, сектор наоружања је од самог почетка интеграционог процеса имао специфичан правни статус у односу на прописе унутрашњег тржишта ЕУ. Израз ове специфичности представљао је члан 296 Уговора о ЕЗ, који је после ступања на снагу Лисабонског уговора постао члан 346 Уговора о функционисању ЕУ, а чија је сврха да успостави равнотежу између тржишних интереса ЕУ и националних безбедносних интереса држава чланица. Поменути члан предвиђа дерогацију правила унутрашњег тржишта у области војног тржишта и индустрије, која је двоструке природе. С једне стране, предвиђа се могућност позивања на појам националне безбедности као основни мотив за изузеће тржишта наоружања од примене правила комунитарног права. С друге стране, потврђује се право на тајност за државе чланице, којима припада могућност процене поверљивости неке информације везане за њихове „битне безбедносне интересе”. Тако члан 346(1) УФЕУ наводи да: а) ниједна држава чланица није обавезна да даје податке, чије откривање сматра противним њеним битним безбедносним интересима; б) свака држава чланица може да предузме мере које сматра неопходним за заштиту битних безбедносних интереса, а који се односе на производњу или трго-

вину оружја, муниције и ратног материјала, те да ове мере не смеју да угрозе услове конкуренције на заједничком тржишту у погледу производа који нису намењени искључиво у војне сврхе.

Иако дерогација садржана у овом члану није била аутоматска, она је постепено постала правило, и сектор наоружања је временом био у потпуности изузет од примене комунитарних правних правила, јер је већина држава чланица тумачила овај члан као аутоматско и опште изузеће војног сектора од примене правила унутрашњег тржишта (Trybus 2002: 1354). Појам „битних безбедносних интереса” државе чланице су одређивале веома широко, и у исто време су настојале да подржавају и фаворизују националне војне индустрије.

Злоупотреба члана 296 настала је као последица непостојања заједничких правила у области војне опреме, што је довело до образовања нехомогеног тржишта наоружања, засниваног на дуплирању националних програма. Позивањем на изузећа, државе чланице су реализовале већину набавки војне опреме без процедуре јавних набавки, уз привилеговање националних добављача. Међутим, крај Хладног рата условио је значајна смањења војних буџета држава чланица, која су била праћена реструктурирањем њихових војних снага и све већим ангажовањем у операцијама управљања кризама, које су стварале додатне трошкове. Све ово имало је за последицу смањење дела војних буџета који су били намењени инвестирању. Раскорак између смањења овог дела буџета и све већих трошкова одражавао се и на развој војних капацитета ЕУ и перспективу будуће безбедносне и одбрамбене политике. Европске војне снаге нису биле опремљене модерном војном опремом, која се све више наметала у савременим операцијама управљања кризама. Истовремено, нарастајућа интеграција између војне и цивилне индустрије на технолошком и финансијском плану све је више отежавала поделу на војно и цивилно установљену чланом 296, и ризиковала да угрози глобалну конкурентност европске индустрије. Са оснивањем Европске агенције за одбрану, државе чланице су изразиле жељу да успоставе интензивнију сарадњу у области војне опреме и тако превазиђу распарчаност тржишта опреме, коме је допринело и аутоматско позивање на члан 296 Уговора о ЕЗ. Тако је након француско-британског самита у Тукеу 2003. године, на коме је постигнут договор између ове две државе о оснивању агенције у области наоружања, Савет министара 12. јула 2004. године донео заједничку акцију којом је предвиђено оснивање Европске агенције за одбрану (Council Joint Action 2004/551/CFSP). Овим актом Агенцији су додељене четири функције: развој војних капацитета у области управљања кризама, побољшање и унапређење сарадње држава чланица у области наоружања, јачање европске индустријске и технолошке базе наоружања и повећање ефикасности у области истраживања и технологије. Што се тиче развоја војних капацитета за операције управљања кризама, предвиђено је да Агенција утврди будуће потребе Уније у погледу капацитета за војне снаге и опрему, да координира хармонизацију војних потреба, да установи и предложи акције сарадње и да достави процене о финансијским капацитетима. У погледу побољшања и унапређења сарадње држава чланица у области наоружања, циљ је да се фаворизује закључење уговора који се заснивају на односу цена/ефикасност (Masson 2004:

93). У том смислу, Агенција треба да фаворизује и предлаже нове пројекте мултилатералне сарадње, као и да координира постојеће програме. Тако би на иницијативу држава чланица Агенција могла да преузме одговорност за управљање специфичних програма. Затим, јачање европске индустријске и технолошке базе наоружања и образовање европског тржишта војне опреме захтева израду, од стране Агенције, одговарајућих стратегија и политика у сарадњи са Европском комисијом. Коначно, Агенција је требала да се залаже за што бржи развој војних истраживања и технологије, будући да је технологија кључни чинилац индустријске конкурентности.

Према одлуци Савета, Агенција поседује правни субјективитет и специфичне органе. Шеф Агенције, који је уједно и Високи представник ЕУ за спољне послове и безбедносну политику, одговоран је за организацију функционисања Агенције, и стара се о спровођењу оријентација Савета министара ЕУ. Наиме, Савет, једногласном одлуком, сваке године усваја смернице о будућим активностима Агенције, а сваке три године, такође једногласном одлуком, одобрава финансијски оквир Агенције за наредне три године. Орган одлучивања је Комитет директора, који се састоји од представника сваке државе чланице која учествује у раду Агенције, и једног представника Комисије. Овај орган се састаје на нивоу министара одбране држава учесница најмање два пута годишње, и његови задаци су многобројни. Наиме, он одобрава извештаје који треба да буду прослеђени Савету као и програм годишње активности Агенције, затим усваја буџет Агенције, и спровођење, у оквиру Агенције *ad hoc* пројеката и програма, одлучује да једна или више држава чланица могу одобрити Агенцији административно и финансијско управљање одређеним активностима које спадају у њену надлежност, усваја унутрашњи правилник Агенције и може да измени финансијске одредбе које се односе на извршење буџета Агенције. Одлуке у Комитету директора доносе се квалификованом већином. Међутим, уколико се нека држава учесница успротиви усвајању одлуке квалификованом већином из „значајних разлога националне политике”, она не приступа гласању. Две опције су могуће у овом случају. Или држава учесница у питању може, посредством Шефа Агенције, да о томе сазове Савет који ће дати даље смернице Комитету директора, или сâм Комитет, одлучујући квалификованом већином, може да одлучи да сазове Савет о овом питању, и том приликом Савет усваја одлуку једногласно. Такође је предвиђено да Агенција има директора и његовог помоћника, које бира Комитет директора на предлог Шефа Агенције, на период од три године, и њихов задатак је да гарантују ефикасност рада Агенције.

Лисабонски уговор унео је одредбе о Европској агенцији за одбрану у члан 45 Уговора о ЕУ. Према одредбама овог члана, Агенцији је поверено пет основних задатака: да допринесе утврђивању циљева војних капацитета држава чланица и оцени поштовања обавеза које су у погледу тих способности преузеле државе чланице; да промовише усклађивање оперативних потреба и доношење ефикасних и усклађених поступака набавке; да предлаже мултилатералне пројекте ради испуњења циљева у погледу војних капацитета и да обезбеди координацију програма које спроводе државе чланице и управљање посе-

бним програмима сарадње; да подржи истраживање у области војне технологије, да координира и планира заједничке истраживачке активности и проучавање техничких решења за будуће оперативне потребе; да допринесе утврђивању, а по потреби, и спровођењу свих корисних мера за јачање војне индустријске и технолошке базе и за побољшање ефикасности војних трошкова. Агенција је, према одредбама истог члана, „отворена за све државе чланице које желе да учествују у њеном раду”. Савет квалификованом већином доноси одлуку којом се утврђује статут, седиште и модалитети функционисања Агенције. У оквиру Агенције могу бити основане групе које окупљају државе чланице које воде заједничке пројекте. Када је потребно, Агенција обавља своје послове у сарадњи са Комисијом. Значајну новину Лисабонског уговора представља улога Европске агенције за одбрану у сталној структурној сарадњи, установљеној чланом 42 Уговора о ЕУ, која предвиђа могућност да државе чланице „чији војни капацитети испуњавају више критеријуме и које су, с обзиром на највише захтеве који се постављају пред мисијама ЕУ, ушле у међусобно чвршће обавезе”, остварују сталну сарадњу у оквиру Уније. Установљени су критеријуми и захтеви у погледу војних капацитета држава учесница ове сарадње, док је Европској агенцији за одбрану поверена улога „чуvara” ове сарадње, будући да она треба да „допринеси редовном процењивању доприноса држава чланица-учесница” ове сарадње, и да о томе најмање једном годишње подноси извештај (Вукчевић 2013: 143).

На основу одредби Лисабонског уговора, Савет министара је 2011. године донео одлуку о Агенцији којом је укинута претходна одлука Савета (Council Decision 2011/411/CFSP). Новим актом Савета измењене су одредбе о задацима Агенције, у складу са Лисабонским одредбама. Тако је одлуком предвиђено пет основних функција Агенције већ наведених у члану 45 Уговора о ЕУ. Потврђено је да је Агенција отворена за све државе чланице које желе да учествују у њеном раду. Такође, остале су непромењене одредбе о организацији Агенције.

Европска агенција за одбрану и процес социјализације

Образовање Европске агенције за одбрану имало је двоструки ефекат: с једне стране, формиран је нови институционални оквир у области безбедносне и одбрамбене политике ЕУ, и с друге стране, започето је стварање европског тржишта војне опреме, захваљујући деловању Агенције. Без прибегавања комунитарној методи, успостављен је низ правила и норми у циљу стварања европеизованог тржишта опреме (Diedrichs 2011: 166). Правила и норме које је Агенција установила од оснивања, доводе до веће координације и кохезије на пољу сарадње у области наоружања, те услед интеракције између чланица долази до процеса социјализације у области наоружања. Деловање Агенције усмерава сарадњу држава у једном интегративном духу, а не, као до сада, у духу искључиво међувладине сарадње. У том процесу, социјализација има кључну улогу. Шта је појам социјализације? Овај појам се уопштено односи на процес путем којег актери стичу различите идентитете, који воде ка новим

интересима, кроз интеракцију у оквиру ширег друштвеног контекста и структуре (Bearce, Bondarella 2007: 706). Социјализација се може дефинисати као процес који показује како појединци развијају осећај припадности према групи и у складу са тим прилагођавају своје понашање. Притом кључну улогу у овом процесу имају организација социјалних интеракција (институционални услови и формална/неформална правила која структурирају друштвени живот), логика тих интеракција (погађање, играње улоге, убеђивање) и начин на који све ово утиче на интернализовање праксе понашања, на норме везане за прикладност и преференције везане за исходе. Другим речима, социјализација је редефинисање норми и пракси, које постепено постају „интернализоване” као такве (Beuvers 2010: 909). Социјализација се одређује и као „једносмеран процес”, који подразумева да социјализатор едукује, индоктринира, учи, убеђује и шири своје норме, уверења и правила на објекте социјализације (Trondal 2004: 12).

Социјализација је, дакле, процес интеракције између чланова одређене групе, која условљава усвајање одређених начина понашања. У процесу социјализације, актери који су се понашали рационално у складу са њиховим калкулацијама о очекиваним последицама (логика последица), услед интеракције мењају понашање и почињу да се понашају прикладно, тј. њихово понашање засновано је на прикладној акцији (логика прикладности).

Европска агенција за одбрану представља форум у којем национални министри за одбрану, Комисија и Савет усклађују своје ставове. У том циљу, Агенција учвршћује деловање у правцу једне европеизоване војне индустрије (Barrinha 2010: 481), тј. процес социјализације међу актерима и доводи постепено до промене њиховог понашања услед усвајања нових норми. Тако је недуго по оснивању Европска агенција за одбрану предложила евалуацију дугорочних потреба у области војних капацитета за мисије у оквиру заједничке безбедносне и одбрамбене политике. Ова иницијатива била је праћена изградом, од стране Агенције, тзв. Дугорочне визије потреба и капацитета у области одбране (An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs), одобрене од стране Комитета директора у октобру 2006. године, који представља разраду Глобалног циља 2010. На основу овог документа утврђен је тзв. Каталог потреба, који је прослеђен државама чланицама, које су позване да се изјасне о средствима и капацитетима које би могле да ставе на располагање у складу са потребама наведеним у Каталогу. Заједничким ангажовањем Агенције и Војног комитета, у јулу 2008. године израђен је тзв. План развоја капацитета, као глобални стратешки документ који дефинише потребе, тенденције и недостатке у области капацитета, са циљем да се установи динамика активности у области истраживања и технологије, сарадње у области наоружања и сектора наоружања (Weis 2010: 116). Такође, активност Агенције усмерена је на успостављање тржишта ЕУ војне опреме, и на успостављање основе за интегрисану европску војну индустрију. То је значило и „превазилажење” одредби члана 296 Уговора о ЕУ и увођење принципа који су засновани на логици подељених војних средстава (pooling). Тако је у новембру 2005. године Агенција усвојила тзв. Кодекс понашања у области војних набавки (Code of Conduct on Defence Procurement), којим су државе чланице прихватиле да на

добровољној основи поштују одређене принципе и модалитете деловања у области набавке војне опреме.¹ Ипак, основ Кодекса је принцип добровољности држава, и државе су слободне да откажу, у сваком тренутку, учешће у режиму сарадње у области војне опреме. Кодекс понашања заснован је на правичном и једнаком третману добављача, и укључује транспарентност и јавност информација тј. пружање информација, преко електронског билтена на сајту Европске агенције за одбрану, о понудама и набавкама за уговоре веће од милион еура (Masson 2008: 39). То значи да тендерска процедура о набавци војне опреме треба да узме у обзир једнаки и правичан третман свих заинтересованих предузећа која учествују на тендеру, посебно узимајући у обзир безбедносне сертификате, трансфер знања и претходно искуство. Такође, Кодекс понашања подразумева и начело међусобне транспарентности и одговорности држава учесница, за чију реализацију је задужена Европска агенција за одбрану, затим начело међусобне подршке, које се заснива на побољшању могућности продаје на војно тржиште друге државе, али и реципрочну обавезу подршке добављача, и начело узајамне користи, које подразумева могућност користи свих актера од учешћа у Кодексу понашања. Посебно се истиче експанзија могућности малих и средњих предузећа, као и њихових подизвођача.² Током првих шест година, 720 уговорних понуда укупне вредности од 26 милијарди еура објављено је у Електронском билтену Европске агенције за одбрану, а закључено је преко 470 уговора укупне вредности од око 6 милијарди еура.³ Ипак, будући да успостављање европског тржишта војне опреме подразумева учешће и средњих и малих предузећа, која немају могућност да одговоре на тендере као извођачи, већ су усмерени на учешће у програмима у својству подизвођача, Агенција је 2005. године усвојила Кодекс добре праксе у ланцу снабдевања (Code of Best Practice in the Supply Chain), са циљем фаворизовања учешћа малих и средњих предузећа у програмима војне опреме и технологије. Кодекс је усмерен на успостављање фер конкуренције у ланцу снабдевања, као и на подстицање процене и избора добављача на равноправној основи. Основни принципи које заговара Кодекс су конкурентност приликом избора добављача, како би средња и мања предузећа имала једнаке шансе у ланцу снабдевања.⁴ У том циљу, од 2007. године постоји електронски билтен на сајту Агенције (Electronic Bulletin Board – Industry Contracts), путем којег могу да конкуришу мала и средња предузећа која желе да учествују као подизвођачи у оквиру програма војне опреме.

¹ Кодекс понашања резултат је компромиса између два опречна становишта. Одређени број држава, са Француском на челу, заговарао је развој заштићеног европског тржишта наоружања, уз инсистирање на европским преференцијама, док је Велика Британија заступала мишљење о неопходности држава чланица да изаберу снабдеваче изван ЕУ. Видети: Ferraro 2007: 599.

² European Defence Agency, „The Code of Conduct on Defence Procurement of the EU Member States participating in the European Defence Agency”, <http://www.eda.europa.eu/docs/documents/code-of-conduct-on-defence-procurement.pdf?sfvrsn=0>.

³ European Defence Agency, Code of Conduct on Defence Procurement, 17 September 2012, <http://www.eda.europa.eu/projects/projects-search/code-of-conduct-on-defence-procurement>.

⁴ European Defence Agency, „The Code of Best Practice in the Supply Chain”, http://www.eda.europa.eu/docs/documents/EDA_Code_of_Best_Practice_in_the_Supply_Chain.pdf?sfvrsn=0.

Усвајањем Кодекса понашања у области војних набавки, Агенција је увела одређене процедуре и правила у циљу побољшања сарадње и постепене интегрисаности процеса набавке војне опреме. На тај начин, формиран је оквир за социјализацију између држава чланица учесница у раду Агенције, који омогућава постепено превазилажење међувладине логике у области тржишта војне опреме (Batoro 2009: 1094).

У циљу јачања сарадње држава чланица у области наоружања, Агенција је у октобру 2008. године усвојила и Европску стратегију о сарадњи у области наоружања (European Armaments Cooperation Strategy), која је усмерена на реализацију три стратешка циља. Најпре, циљ је да се подржи и олакша сарадња у погледу потреба у области капацитета. Деловање Агенције усмерено је на неопходност да државе чланице утврде своје стратегије набавке војне опреме и коришћења средстава у области истраживања и технологије. Затим, циљ Стратегије је да се боље обезбеди индустријска и технолошка база наоружања као и инвестиције које су њој намењене како би се подржали будући заједнички програми. Овај циљ подразумева не само сарадњу између држава, већ и између држава и индустрије, као и већу транспарентност у области политике набавке опреме. Коначно, циљ Стратегије је да се ојача ефективност и ефикасност сарадње у области наоружања.⁵ У области истраживања и технологије, Европска агенција за одбрану је у новембру 2008. године усвојила Стратегију у области развоја и технологије европске одбране (European Defence Research and Technology Strategy - EDRT), са циљем да се ова област учини што ефикаснијом. Стратегија утврђује 22 приоритетна подручја у области технологије у које је неопходно улагање, начин реализације и планове активности.⁶

Европска агенција за одбрану представља позитиван корак у правцу развоја мултинационалних решења ради превазилажења приоритетних недостатака на нивоу капацитета. Поједини аутори сматрају да постоји бојазан, међу чланицама, да ће њихов допринос у неком мултинационалном пројекту бити већи у односу на друге државе, па одлуке о планирању настављају да доносе изоловано, без икакве координације са другим државама. Резултат ове ситуације је одржавање сувишних капацитета, уз истовремени мањак стратешких капацитета (Biscop 2012: 1303). Међутим, Агенција омогућава дијалог и интеракцију између држава учесница и на тај начин доводи до процеса социјализације у области развоја заједничких капацитета, чиме се ублажавају постојеће поделе и бојазни између држава чланица. У том смислу, процес социјализације међу актерима доводи постепено до промене њиховог понашања услед усвајања нових норми. Државе се постепено адаптирају на нова правила која је усвојила Агенција, без обзира на њихов необавезујући карактер. Такође, Агенција представља јак подстицај за војно-цивилну компоненту у операцијама управљања кризама, будући да неки пројекти за које је Агенција задужена могу бити употребљени и на пољу војних, али и цивилних операција. То је, уосталом, и

⁵ European Defence Agency, „European Armaments Cooperation Strategy”, http://www.eda.europa.eu/docs/documents/EDA_European_Armaments_Co-operation_Strategy.pdf.

⁶ European Defence Agency, Research and Technology Strategy, <http://www.eda.europa.eu/Aboutus/Whatwedo/eda-strategies/ResearchandTechnology>.

предвиђено у одлуци Савета из 2011. године о Европској агенцији за одбрану, у којој је истакнуто да Агенција треба да делује заједно са Европском комисијом у циљу постизања комплементарности и синергије између програма у области војног и цивилног истраживања. Ова одредба проистекла је као последица кризе еврозоне и смањења националних војних буџета, и значи да и средства из буџета ЕУ намењена средствима за цивилно-војну употребу буду разматрана у оквиру Европске агенције за одбрану, што подразумева и јачање улоге Комисије у овој области (Fiott 2014: 12).

Закључак

Основно питање које је разматрано у овом раду је да ли деловање Европске агенције за одбрану може довести до образовања једног хомогенизованог и европеизованог тржишта наоружања, без постојања правно обавезујућих правила и супранационалне димензије у овој области. Закључак који се намеће је да Агенција својим деловањем може надоместити мањак супранационализма у овој сфери, и довести до развоја сарадње држава чланица у једном интегративном духу, а не у духу искључиво међувладине сарадње. Основну улогу у овом процесу има социјализација, која у процесу интеракције држава чланица у оквиру Агенције, постепено доводи до преласка са инструменталне рационалности држава као друштвено конструисаној рационалности заснованој на колективним ставовима. Кроз процес социјализације, државе присвајају нове идеје, које се затим усвајају у виду нових правила у оквиру Европске агенције за одбрану, и тако утичу на националне политике држава чланица, без обзира на њихов необавезујући карактер. Деловање Агенције омогућава редовне контакте између држава чланица у области наоружања, као и свакодневну размену информација, што доприноси јачању повезаности између држава учесница сарадње у области наоружања. И сама безбедносна и одбрамбена политика ЕУ, иако заснована на међувладиној логици, резултат је континуиране интеракције између држава чланица, засноване на пракси окупљања и размене информација, које су постепено довеле до ширења норми и правила која превазилазе националне оквире. У том смислу, социјализација се сагледава као користан аналитички оквир за анализу утицаја институција на актере. У случају Европске агенције за одбрану, социјализација постепено доводи до адаптације, тј, промене понашања држава чланица са свесног стратегијског калкулусања на прикладно понашање, које се одликује усклађеношћу са новим правилима насталим као резултат деловања Агенције.

Литература:

1. Barrinha, André (2010): „Moving towards a European Defence Industry? The Political Discourse on a Changing Reality and its Implications for the Future of the European Union”, *Global Society*, vol. 24, n° 4.
2. Batora, Josef (2009): „European Defence Agency: A Flashpoint of Institutional Logics”, *West European Politics*, vol. 32, n° 6.
3. Bearce, David H., Bondanella, Stacy (2007): „Intergovernmental Organizations, Socialization and Member-State Interest Convergence”, *International Organization*, vol. 61, n° 4.
4. Beyers, Jan (2010): „Conceptual and Methodological Challenges in the Study of European Socialization”, *Journal of European Public Policy*, vol. 17, n° 6.
5. Biscop, Sven (2012): „The UK and European defence: leading or leaving?”, *International Affairs*, vol. 88, n° 6.
6. Diedrichs, Udo (2011): „Modes of governance in the EU's Common Foreign and Security Policy”, in Udo Diedrichs, Wulf Reiners, Wolfgang Wessels (eds.), *The Dynamics of Change in EU Governance*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
7. Diedrichs, Udo, Jopp, Mathias (2003): „Flexible Modes of Governance: Making CFSP and ESDP Work”, *International Spectator*, vol. 38, n°3.
8. Ferraro, Stacy (2007): „European Defence Agency: Facilitating Defense Reform or Forming Fortress Europe?”, *Transnational Law & Contemporary Problems*, vol. 16, n° 2.
9. Fiott, Daniel, „The European Commission and the European Defence Agency: A Case of Rivalry?”, *Journal of Common Market Studies*, 2014.
10. Hoffmann, Stanley (2000): „Towards a Common European Foreign and Security Policy?”, *Journal of Common Market Studies*, vol. 38, n° 2.
11. Imbert, Armand (1968): *L'Union de l'Europe occidentale*, LGDJ, Paris.
12. Jones, Seth (2007): *The Rise of European Security Cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge.
13. Masson, Hélène (2004): „L'Agence européenne de l'armement: le temps suspendu”, *Les Cahiers du Mars*, n° 180.
14. Masson, Hélène (2008): „Union européenne et armement - Des dispositions du traité de Lisbonne aux propositions de directive de la Commission européenne”, *Recherche&Documents*, n° 9.
15. Trondal, Jarle (2004): „Re-Socializing Civil Servants: The Transformative Powers of EU Institutions”, *Acta Politica*, vol. 39.
16. Trybus, Martin (2002): „The EC Treaty as an Instrument of European Defence Integration: Judicial Scrutiny of Defence and Security Exceptions”, *Common Market Law Review*, vol. 39, n° 6.
17. Vukčević, Dejana (2013): *Evropska unija kao strateški akter. Teorija i praksa bezbednosne i odbrambene politike*, Institut za političke studije, Beograd.
18. Weis, Alexander (2010): „Améliorer les capacités pour répondre aux futurs besoins de la PSDC”, in Alvaro de Vasconcelos (ed.), *Quelle défense européenne en 2020?* Institut d'Etudes de sécurité de l'UE, Paris.

Résumé

Le rôle de l'Agence européenne de défense est très important dans le processus du développement de la politique commune de sécurité et de défense de l'UE. Il s'agit d'un organe qui représente le cadre central de concertation entre les Etats de l'Union européenne qui a comme objectif de contribuer au développement des capacités de défense, à l'amélioration de la coopération européenne de l'armement, au renforcement de la base industrielle et de technologie de défense, ainsi qu'à la création d'un marché européen des équipements de défense. Dans cet article, l'auteur analyse le fonctionnement de l'Agence européenne de défense du point de vue du constructivisme social, considérant que le processus de socialisation oriente la coopération des États dans le cadre de l'Agence vers l'esprit d'intégration, et non pas vers l'esprit de coopération purement intergouvernementale. Le concept de socialisation est dans cet article considéré comme un processus d'interaction entre les membres d'un certain groupe, qui conduit à l'adoption de certains comportements. Dans le processus de socialisation, les acteurs qui ont agi de façon rationnelle conformément à leurs calculs sur les conséquences attendues (la logique de conséquences), en raison de l'interaction transfèrent le comportement de la logique de conséquence à la logique de l'opportunité. Dans cet article, l'auteur analyse l'évolution de la coopération entre les États membres de l'UE dans le domaine de l'armement, ainsi que la création et le développement de l'Agence européenne de défense. L'auteur a pour objectif de démontrer que le processus de socialisation au sein de l'Agence européenne de défense conduit à la mise en place de nouvelles normes, et à un comportement approprié des Etats membres de l'UE. Grâce au processus de socialisation, les Etats membres acquièrent de nouvelles idées, qui sont ensuite adoptées sous la forme de nouvelles règles dans le cadre de l'Agence européenne de défense, et elle influencent les politiques nationales des États membres, malgré leur caractère non contraignant.

Sommaire: Dans cet article, on examinera le fonctionnement de l'Agence européenne de défense sous l'angle de socialisation, en tant que le processus qui conduit progressivement, à travers l'interaction entre les Etats membres, à un rapprochement des intérêts nationaux et au changement de leur comportement. L'auteur estime que le processus de socialisation au sein de l'Agence oriente la coopération des États dans l'esprit de l'intégration, et non pas uniquement dans l'esprit de coopération intergouvernementale. L'article sera divisé en deux parties. Dans la première partie, l'auteur analyse l'évolution de la coopération entre les États membres de l'UE dans le domaine des armements, qui a conduit à la création de l'Agence européenne de défense et son institutionnalisation juridique dans le traité de Lisbonne. Dans la deuxième partie, l'auteur tente de montrer dans quelle mesure le processus de socialisation a conduit à la création de nouvelles normes lorsqu'il se agit de l'Agence européenne de défense. L'auteur conclut que les règles et normes établies par l'Agence depuis sa création, malgré leur caractère non obligatoire, et ayant comme objectif une plus grande

Дејана М. Вукчевић, Ефекти социјализације на примеру европске агенције за одбрану

coordination et cohésion dans le domaine de défense ont orienté la coopération entre les Etats membres vers un esprit de l'intégration et non comme jusque-là, vers une coopération uniquement intergouvernementale.

Mots-clefs: socialisation, Agence européenne de défense, intégration européenne, capacités institutionnelles